

Baránszky László:

Kitörni a rezervátumból

NEW YORKBAN, ahol lakom (miközben Magyarországon vagyok honos), tehát New Yorkban több évtizede működnek olyan költői szervezetek, amelyek irányra és irányzatra való tekintet nélkül hívnak meg más nemzetbelieket, hogy saját hangjukon élően kommunikáljanak olvasóikkal. Ez alkalmat ad arra, hogy egy szerző olykor a legnehezebben elmondható művét autentikusan a legnagyobb nyilvánosság elé tárja. E gyakorlat sokat segített abban, hogy az utolsó húsz esztendő világköltészete túlléphetett önmagán, és ezáltal a mindenkorri legelőtöbbszemlelmi és politikai problémákkal nézzen szembe, és pedig tanúk előtt. A dolog természetéből adódik, hogy ilyenkor egyes nemzeti, vagy regionális kultúrák egész keresztmetszete jelenik meg, köztük olyan irányzatok is, amelyeket az aktuális honi kulturális struktúrák nem látnak szívesen. Említhetném kínai viszonylatban az úgynevezett „kődös költői iskola” képviselőit, akik a New York-i Museum of Modern Artban jelentek meg, vagy a magyar Erdély Miklós és Szöcs Géza jelentkezését az amerikai közönség előtt.

Ez egy sajátos művészi interakció, amelynek legnagyobb előnye, hogy beleszól a helyi kultúrák történetébe. Egy-egy olyan központban elhangzott vers, mint Párizs, London vagy New York, szerencsés esetben akkora robbanást okoz, amelynek hatása Cape Townig vagy Sydneyig is elhat. A dolog lényege az, hogy akkor és ott a szerző személyesen is aktívan részt vesz a kommunikációban, legyen az egy, a fejlődés irányát eldöntő kiállítás, mérőföldjelző költői alkotás, vagy egy zenemű elhangzása. Hadd bocsássam már itt előre: nem látom okát, hogy Budapest miért ne lehetne egyik centruma ezeknek a történéseknek? A jelenlegi magyar művészet van olyan gazdag, hogy mint befogadó gazda is megállná a helyét a többi központ mellett. Nemcsak kultúránk olyan klaszszikusaira gondolok, mint Kurtág György, Jovánovics György, vagy Konrád György, vagy hogy költőt is említsek: Vas István és Nemes Nagy Agnes, de olyan alkotók is eszembe jutnak az irodalom területén, mint Esterházy, Nádas, Tandori vagy Kukorelly. Ez egyben segítené is felzárkózásunkat; hiszen bizonyos költők Magyarországon még kísérleti kategóriában szerepelnek, mint Orbán Ottó vagy

Várady Szabolcs, Amerikában pedig mint klasszikus mesterek ismertek — és jól ismertek.

ENNEK A NEMZETKÖZI csereforgalomnak egyik legfontosabb eredménye, hogy az úgynevezett *campanellismo* attitűdjé, amely szerint a kultúra addig tart, ameddig a helyi torony tetejéről ellátni, teljes mértékben érvényét veszti. És ezzel együtt szétfoszlik a hamis értékrend is, amely tetejében nem is mindig a torony csúcsáról való körbetekintés jegyében született, hanem inkább a torony tövében.

A nyitottság és a szellemi határok átjárhatósága gátolja a torz értékrendek kialakulását. Hogyan marasztalhat el valaki egy festőt olyan aktivitásért, amely világszerte elfogadott? És megfordítva. Ha valaki nem ismeri a kortárs művészetet, és mondjuk egy adott festő helyét nemzedéktársai között, akkor működését izolált jelenségként fogja tekinteni, s nem tudja majd beilleszteni a művészettörténetben elfoglalt helyébe. Tehát mennél több helyütt jelenik meg a magyar kultúra nemzetközi keretben, annál nagyobb esélye van arra, hogy a maga helyét és karakterét megbizhatóan megtalálja. Paradoxonnak hangzik, de igaz: a nemzeti sajátosságok csak nemzetközi perspektívában tudnak kibontakozni, ellenkező esetben felő, hogy fellép a sokszor látott „öntörpésítési” folyamat. Olyan események, mint a most Székesfehérvárott megrendezendő Erdély Miklós-kiállítás, megérdemelné a folytatást, például a kölni Ludwig Múzeumban. A magyar avantgard indulásának mesterei rövidesen láthatók lesznek a Santa Barbara-i múzeumban egy vándorkiállítás keretében, olyan kitűnő szakemberek, mint az amerikai Mausbach, vagy a magyar Körner Éva gondozásában, és ez már több mint kezdet; ez folytatása annak a munkának, amit a New York-i Kövesdy Galéria indított el. Nem egyszerűen valamilyen történeti jellegű kiállításról van szó, hiszen az élő művészet számára nagyon fontos, hogy ismert legyen egy tradíció, amelyre hivatkozni lehet. Zeneszeink bizvást utalhatnak Bartókra, de a képzőművészetben nem elég egy Moholy-Nagy, akit a világban jól ismernek, ott egész folyamatnak kell lennie.

MÁRA MÁR KIALAKULT a lehetősége annak, hogy a magyar költészet legalábbis antológiákban olyan helyeken jelenjék meg az USA-ban,

mint a Princeton University Press, vagy néhány rangos kisebb kiadó. De ez nem teszi fölöslegessé, hogy az antológiákban szereplő költők személyesen is jelen legyenek Londonban, Párizsban, vagy New Yorkban, hiszen bebizonyosodott, milyen rendkívüli visszhangja volt néhány éve Weöres, Vas és Károlyi Amy felolvasásának a Guggenheim Múzeumban, jeles fordítóik társaságában. A Committee of International Poetry meghívásában olvasott fel Tolnay Ottó, Eörsi István, Orbán Ottó, Szöcs Géza, Kemenczky Judit, Tóth Erzsébet, ugyancsak nagy visszhanggal. Ennek a szervezetnek rádióprogramja is van, amelyben most már rendszeresen jelentkezik a nyolcvanas évek magyar költészete. Az ilyen és ehhez hasonló folyamatok csak mélyítik a magyar kultúra nemzetközi elismertségét. És ez így van rendjén. Elvégre a rezervátumok művészete bármilyen erős hagyományra épül is, lényegében önmagát ismétlő halott művészet.

Magam abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy beszélek, irok — és felolvasok — angolul és magyarul is. Némiképp büszke vagyok arra, hogy kevés segítséggel angolra tudtam fordítani és megjelenéshez juttatni Tolnay Ottót, Csoórit, Szöcsöt és Erdély Miklóst, méghozzá olyan történelmi pillanatban, amelyben a jelenlét nagyon is fontos volt, és olyan helyeken, mint a New York-i Young Man Christian Association kulturális központja, vagy más nagy előadótermek.

ISMÉT SAJÁT PÉLDÁMRA kell utalnom, mert az áll kézhez: a költő rendkívüli módon gazdagodhat a többnyelvűséggel. Aki két nyelven ír, annál ez a két nyelv folytonosan hat egymásra, és ez jelentős fogalmi gazdagodást is eredményez. Aztán az egyik nyelv kontrollálja is a másikat. Alkalmas példát arra, hogy a magyar költészetben időnként elharapódzó neoromantikus vonásokat — mint amilyen például a túlzott önszeretet — leépítse. De ez nemcsak a két nyelven író költőnél van így, sok esetben ki tudnám mutatni, hogyan hatott vissza egy adott költő munkásságára (vagy egy képzőművészére), hogy nemzetközi porondon megjelent, ellenőrizhette önmagát. A magyar kulturális élet felzárkózásához tehát — ha a fizikai határokat ma még nem is tudjuk —, a szellemi határokat minél gyorsabban és módszeresebben le kellene bontani.